

V januári sme uskutočnili obhliadkovú trasu po ubytovacích zariadeniach v Tatrách. Videli sme štyri zariadenia, z ktorých sme dve vybrali na plánované podujatia s deťmi a mládežou.

s birmovancami na Štrbe

od 14:00 – 17:00 hod. Môžete si prísť vyrobiť rodinný veľkonočný paškál, ozdobiť kraslice, upliesť košíky,...

Od Zeleného štvrtka až po Veľkonočný pondelok bude Centrum zatvorené.

Začiatkom leta od 27. 6. – 2. 7. 2015 organizujeme 6-dňový zájazd na sever Talianska. Uvoľnilo sa nám 5 miest, ak by mal ešte niekto záujem, môže sa prihlásiť v Centre.

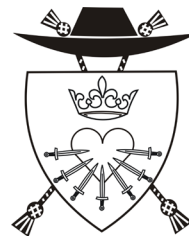
jarné prázdniny v Centre

Prosíme Vás, porozmýšľajte, či aj Vy nemáte vlastné svedectvo, ktoré by mohlo obohatiť a napomôcť druhým na ceste k Bohu. K tomuto účelu slúži e-mailová adresa: casopis.pramen@gmail.com. Požadovanú anonymitu rešpektujeme. Archívne čísla časopisu od r. 2012 sa nachádzajú na stránke www.horcicnezrnko.sk

Vydáva Rím. kat. farnosť Martin - Sever pre vnútornú potrebu.

Adresa: Jilemnického 59, 036 01 Martin, web: www.fara.sk/mtsever

Vychádza štvrťročne. Textová a grafická úprava Sephoris studio. Foto: internet a archív CVČBT

PRAMENĚ

FARNOSŤ MARTIN-SEVER

Marec 2015, ročník 15

NA AKTUÁLNU TÉMU: EUTANÁZIA - PRÁVO NA SMRŤ ?

V Európe rastie mediálny tlak, aby jednotlivé štáty povolili eutanáziu. Nám ohľadom eutanázie stále chýbajú seriózne informácie. Preto sme vám v tomto čísle Prameňa pripravili výber myšlienok a vlastných skúseností z knihy *Eutanazie?* od kresťanskej lekárky Márie Svatošovej, ktorá je zakladateľkou hospicového hnutia v Českej republike. Denne sa stretáva s nevyliciteľne chorými, ktorým pomáha prežívať posledné dni ich života čo najdôstojnejšie.

Slovo eutanázia je prevzaté z gréckeho výrazu eu-thanatos a znamená „dobrá smrť“. Pod týmto pojmom sa rozumie čin alebo zanedbanie, ktoré spôsobuje smrť z dôvodu odstránenia utrpenia. Rozlišujeme eutanáziu **aktívnu**, pri ktorej ide o priame ukončenie života napríklad smrtiacou injekciou a **pasívnu**, pri ktorej sa chorému neposkytne primeraná lekárska starostlivosť – podanie liekov, výživy, odpojí sa od život udrživajúcich prístrojov.

Dôležité je vedieť odlišiť pasívnu eutanáziu od „**liečby za každú cenu**“, kedy prerušenie nákladných, nebezpečných, mimoriadnych alebo vzhľadom na očakávané výsledky neúmerných liečebných procedúr môže byť oprávnené. Odmietnutie „prílišného terapeutického nástojenia“ nechce spôsobiť smrť, iba človek prijme, že smrti nemožno zabrániť.

Tí, ktorí by hlasovali za eutanáziu, spravidla argumentujú prítomnosťou neznesiteľnej bolesti. **Fyzická bolesť bude vždy používaná ako hlavný argument pre právo voľby za eutanáziu.** Je to dané tým, že si pamätáme na skúsenosti spred mnohých rokov, kedy účinné prostriedky na liečbu bolesti neboli tak ľahko dosiahnuteľné. Alebo aj boli (morfium), ale nebývali aplikované v dostatočnej dávke a neboli podávané kontinuálne. V dnešnej dobe si vzdelaný lekár, prípadne špecialista na liečbu bolesti, dokáže spravidla poradiť aj s bolesťou mimoriadnej intenzity.

(Musím však, žiaľ priznať, že sa stretávam zo strany lekárov s nesprávnou liečbou bolesti. Dôsledkom toho je nielen to, že pacient zbytočne a kruto trpí. Vidí to a prežíva celé jeho okolie, ktoré z toho vyvodí záver, že tak to musí byť a inak to ani nejde. Na základe podobných skúseností by mnohí hlasovali za eutanáziu.)

Súčasná spoločnosť má jednostranný či skreslený pohľad na utrpenie, umieranie i na eutanáziu, preto som si vedomá nevyhnutnosti o týchto veciach hovoriť. Vždy som si naivne predstavovala, že v živom vysielaní môžem povedať, čo si myslím, a nie je možné to zmanipulovať. Žiaľ, presvedčila som sa o tom, že to ide, a dosť ma to desí. Bola som pozvaná do istej diskusnej relácie na TV Prima. Už vopred bolo určené, ako má celá diskusia vyznieť. Nástrojov k tomu použili viacero. Začalo to výberom hostí i komparzu. Proti eutanázii sme boli pozvaní

len dvaja: profesor MUDr. Pavel Klener a ja. Až na mieste sme obaja zistili, že názov programu, v ktorom sme prisľúbili účasť, má sugestívny a manipulujúci názov: „Ja chcem rozhodovať o svojej smrti!“ Oproti nám posadili asi tridsať ľudí, z ktorých väčšina sa dožadovala uzákonenia eutanázie.

Kedykoľvek sme s pánom profesorom chceli použiť závažný argument proti eutanázii, vžadu za kamerami dramaturgička začala mohutne gestikulovať a na moderátora mávať tabuľou STOP. Ten – keď inštrukciu zachytil – uťal nás v polovici vety – síce s prisľubom, že sa k nám vráti, ale nestalo sa tak. Záverečné slovo zdravotnej sestry bolo vopred dohodované. V scenári malo svoje pevné miesto a malo vyznieť jednoznačne ako „pokrok“, „vymoženosť“, ako fakt, že je „len otázkou času, kedy to z Holandska cez Belgicko príde aj k nám“.

Je síce pravda, že nám bolo umožnené pokračovať v debáte aj po skončení programu a viem, že niektorí z prítomných svoj pôvodný názor naozaj poopravili, ale to už televízny divák nevidel. A možno je to aj dobre. Pretože v zákulisí zaznievali aj omnoho horšie veci ako boli veci odvysielané. Napríklad jeden úplne normálne vyzerajúci štyridsiatnik sa ma priamo opýtal, prečo sa tolko tej eutanázii bránime, keď sa predsa na tom dá celkom dobre vybudovať výnosná živnosť. Po tejto pripomienke som sa na odpoveď naozaj nezmohla. Viem však, že ak opakovane bude na našich obrazovkách prezentované zlo ako dobro, väčšina národa sa s tým postupne stotožní.

Práva na eutanáziu sa často dovoľávajú ľuďa, ktorí nepochopili život ako úlohu, ako osobné, nezameniteľné poslanie, jedinečnú príležitosť. Mám skúsenosť, že mnohí to pochopia až „na smrteľnej posteli“. Je to skúsenosť všetkých hospicov, nie iba toho nášho. Ak niekto vidí zmysel života iba v úspechu, práci, činnosti, bude sa pravdepodobne cítiť znudený, otrávený, keď už nebude užitočný. Pritom *nie je dôležité to, čo my čakáme od života, ale to, čo život čaká od nás.* To povedal Viktor Emanuel Frankl - vo všetkej vážnosti - po rokoch prežitých v Osvienčime, a má hlbokú pravdu.

Niektorí trpiaci ukončia život sami, ale väčšina má voči samovražde zábrany. Kdesi

v hĺbke svedomia sa im ozýva, že je to niečo zlé. Ale **mnohí by ukončenie života dokázali žiadať od svojho lekára – preniesť zodpovednosť na niekoho iného.** A beda, keby im to navyše umožňoval zákon!

Niečo podobné prežívame v bežnom živote denne. Každý diabetik si môže v cukrárni dať koláčov koľko chce. Ale neurobí to. A predsa bude naliehať na lekára, aby mu povolil aspoň jeden. Potrebuje, aby zodpovednosť za svoj čin preniesol na iného.

Je zaujímavé, že o práve na eutanáziu hovoria najviac ľudia mladí a zdraví, zatiaľ čo smrteľne chorí v hospici o ňu spravidla nežiadajú. Opakovane sa presviedčame, že **ak sú uspokojené všetky potreby umierajúceho – telesné, psychické, sociálne i duchovné – ani mu**

ALESSANDRO PRONZATO: KRÍŽOVÁ CESTA HRIEŠNIKA

X. ZASTAVENIE: JEŽIŠA VYZLIEKAJÚ ZO ŠIAT

Jedna zo staníc krížovej cesty sa zastavuje pri Ježišovi, z ktorého zvliekli šaty. Akosi inštinktívne sa búrime nad týmto zneuctením.

Ale - nikdy sa nám nestalo, že sme zneuctili, znesvätili tento svätostánok? Nikdy sa nám nestalo, že sme vyzliekli človeka z jeho dôstojnosti? Z jeho slobody, cti, dôvery, vážnosti? Veď ako často neváhame po intimite človeka šliapať, vyhadzovať na ulicu jeho súkromie, podliehame pokušeniu nalepiť mu na chrbát nálepku?

Vieme, že je to tak: jestvuje na svete trh, ktorý neustále prekvitá. Je to trh na klebety. Jeho stánky sú po námestiach i v sakristiách, na rohoch ulíc i na kláštorňoch dvoroch, a dokonca i na cintorínoch. Ako ťažko sa nám žije bez toho, že by sme sa nezastavovali pri týchto stánkoch a neprehrabovali v nich! Je to spôsob, ako sa cítime živí.

Priznávam, že aj ja prinášam svoj príspevok na tento špinavý trh. Prichádzam tam s potrebou vyprázdniť vedro cudzej špiny, a pritom si dávam pozor, aby tam nepadlo ani trochu mojej cti.

A je aj iné obnažovanie, ktoré dnešný človek prijíma celkom pokojne. Je to znesvätenie Božieho obrazu v človeku. A tak človek ostáva:

zredukovaný na spleť inštinktov a vášní,
na šekovú knižku či bankové konto,
na titul na navštívenke,
na obsah valca motora.

Kto z nás protestuje proti tomuto systematickému znesväčovaniu človeka? Či vari sa pomaly s touto ochudobnenou podobou človeka nezmierujeme?

Pane, prosíme ťa, odpusť nám, že znetvorujeme a ponižujeme tvoje dielo – človeka.

(úryvok z knihy)

Ak je to možné, treba povedať to dobré a radšej nepovedať nič ako povedať niečo zlé. Ušetríme si tým mrzutosti a Pán nám dá svoje požehnanie. Mojou zásadou bude: vypočuť si všetkých a všetko, pouvažovať nad tým a preskúmať to, veľmi pomaly si o tom vytvoriť názor a zbytočne veľa nerozprávať.

(sv. Ján XXIII.)

Keď v nás Božie Slovo rastie, ľudských slov ubúda.

(sv. Augustín)

POZRIEŤ SA INAK

Ak niekoho súdim, mám sklon posudzovať ho podľa veľmi subjektívnych kritérií. Častokrát ho posudzujem podľa vlastných silných stránok, ktoré on nemá a naopak – jeho silné stránky neberiem do úvahy.

Napríklad: ak som rýchly, netolerujem pomalších a ani mi na um nezíde, že majú „veľkú cenu pred Bohom pre niečo, na čo ja nepomyslím“ – azda iba preto, že nie sú takí suverénni ako ja.

Ak som málovravný človek, budem sa s pohrdaním pozerať na určených, a neuvedomím si, že ich srdečnosť je iným možno milšia, lebo pri mne väčšinou nevedia, na čom sú.

Ak som presný a poriadkumilovný, budem si u druhého kriticky všimáť jeho neporiadnosť – a pritom mi môže úplne uniknúť, koľko dobra stihne dotýčný vykonať možno práve v čase, keď ja stále upratujem a donekonečna leštím prostredie okolo seba.

Nemať záľubu iba v sebe znamená vedieť všimnúť si dobro v druhom človeku, aj keď ho vidno z iného pohľadu, ako sa vyknem na ľudí pozerať.

KUFRE A KUFRÍKY

Nešťastná povaha je veľmi ťažká batožina - bez pomoci iných sa ťažko dá uniesť. Božie slovo hovorí: „Neste si navzájom bremená“. Tí silnejší by mali teda pomáhať niesť slabosti slabším. Ale znášať ťažkú povahu blízkeho denne?

V Božej moci je premeniť náš postoj, keď o to prosíme. Veľkým krokom vpred je už poznanie, že nešťastná povaha blízkeho je bremenom nielen pre jeho okolie, ale predovšetkým pre neho samého.

A tiež netreba zabúdať na to, že aj iní nosia moje „kufre“ – možno ani netuším, akým ťažkým bremenom pre nich sú.

O MODLITBE

Modlitbu veľmi znehodnocuje naša snaha postaviť ju na svojej sile, na vlastných „duchovných svaloch“. To znamená na množstve vyslovených slov, na počte obetí. A tiež ju znehodnocuje akýkoľvek pokus o manipuláciu s Bohom – kupčenie a ultimáta, vyžadovanie si svojho – skrátka všetko, čo vylučuje láskyplný vzťah s ním.

myšlienka na eutanáziu nepríde na um. A platí to aj obrátene: pokiaľ by sme sa so žiadosťou o eutanáziu predsa len stretli, vždy je to výzva ku spytovaniu svedomia. Nie pacientovho, ale nášho, pretože to svedčí o tom, že sme niektorú oblasť starostlivosti oňho nezvládli.

❖ ❖ ❖

Tridsaťjedenročná Zita bola mimoriadne krásna a pôvabná – ostatne tak ako miešanky bývajú. Hospic Anežky Českej v Červenom Kostelci si zvolila sama. Na rozdiel od väčšiny našich pacientov netrpela nádorovým ochorením, ale veľmi pokročilou diagnózou sclerosis multiplex. V čase prijatia už bola vo veľkej miere ochrnutá a inkontinetná, ale stále bystrá a inteligentná. Nadmieru bola obdarovaná tvorivosťou - tú mala v génoch.

Už pri spisovaní anamnézy bola Zita úprimná. Svoje postihnutie niesla veľmi ťažko. Preto sa v minulosti niekoľkokrát pokúsila o samovraždu. Raz ju oslovilo stretnutie s mladými kresťanmi, vďaka ktorému prijala vieru. Snažila sa ju žiť úprimne a poctivo: a tak, ako to zodpovedalo jej temperamentu, niekedy Pánu Bohu z celých pľúc nadávala, inokedy sa mu následne ospravedlňovala a ďakovala.

V tejto životnej fáze prišla do hospicu. Uistila nás, že samovraždu už páchať nemieni, pretože „život sa Bohu pod nohy nehádza“. Bolo to sympatické. Ale zároveň s horkosťou dodala, že už niekoľkokrát mohla v pokoji umrieť, keby niekto „nespanikáril“ a neodviezol ju na ARO.

Spočiatku bola u nás spokojná. Verila nám, že jej utrpenie nebudeme neúmerne predlžovať neprimeranými prostriedkami. Jej problém však tkvel v tom – i keď neviem, ako na to prišla – že počítala nanajvýš s týždňom, maximálne dvoma týždňami života. To bola ochotná akceptovať. Lenže smrť neprichádzala a jej stav sa stabilizoval. Preto jedného dňa začala držať hladovku a akúkoľvek náhradnú výživu odmietala prijať. Trochu nás to vyviedlo z miery. Avšak v nedeľu boli rezne – a Zita neodolala. Poručila si hneď dva.

Plynul týždeň za týždňom. Trpezlivosť jej dochádzala. Chcela umrieť. Pri jednej vizite si vyžiadala dlhší rozhovor. Pýtala sa, aký jej život v tomto štádiu má zmysel. Vzduchom lietali nevyberané slová. Výsledkom tohto rozhovoru bolo v nej stále viac sa utvrdzujúce presvedčenie, že život nie je bez zmyslu. Odvtedy si začala predstavovať, ako raz život, ktorý dostala, vráti Bohu naplnený a záručný späť. „Nehodí mu ho pod nohy“ – ako sa to už niekoľkokrát pokúsila – ale vráti ho pokorne a zároveň dôstojne – ako zverený vzácny poklad.

Začala sa na to tešiť a bolo potrebné ju v tom podporiť. Preto sme jej do darčekového papiera zabalili krabičku, ktorú sme previazali krásnou bielou stuhou – ako symbol jej života. Umiestnili sme ju na jej stole, aby ju Zita mala stále pred sebou. Vedľa krabičky sme položili zásobu samolepiek – malé červené srdiečka. Od toho dňa Zita každý deň požiadala sestru, aby jej na stuhu nalepila srdiečko. Urobila si z toho malý rituál. A tak plynul mesiac za mesiacom a srdiečok pribúdalo. Zita sa utvrdzovala v tom, že jej život je dar. Jedného dňa sa dokonca so sestrami dohodovorila, že tú stuhu si vezme so sebou do rakvy.

Zita nakoniec s nami v hospici prežila viac ako pol roka. Zvládla to. Bolo to náročné pre ňu i pre nás. Ale rozhodne to stálo za to. Denne bolo potrebné vymýšľať pre ňu drobné radosti. Podporu zo strany personálu potrebovala predovšetkým vtedy, keď prežívala sklamanie. Napríklad keď jej manžel sľúbil, že príde, a neprišiel – a to sa, žiaľ, stávalo dosť často. Potom sme pre ňu vymýšľali náhradný program.

Zita sa netajila tým, že predtým si rada vyšla na jedno pivo. Tak sme jej to raz so sestričkami ponúkli. V tej dobe sme si už tykali: „Zita, počúvaj, dostali sme chuť s Martou na pivo.“

Šla by si s nami?“ Zita zajasala, ale vzápätí sklesla: „Veď ja pol litra ani nezdvihnem!“ „No a ako piješ tu?“ „Slamkou...“ „Tak vezmeme slamku a ideme!“

Na námestí sa k nám pridala starosta. Posedeli sme, každý vypil jedno pivo. Zita bola ako spoločníčka úžasná, takže sme sa aj poriadne zasmiali. Pre ňu to bolo dôležité a nás to nič nestálo. Ani pivo nie – zaplatil ho starosta.

Zita mala priateľov, ktorí sa postarali, aby ešte počas jej života vyšla zbierka jej básní. Dočkala sa toho a mohla obdarovávať ľudí vo svojom okolí. Pre ňu bolo dôležité, že ona, upútaná na lôžko, mohla byť darujúca a iní prijímajúci. Toto všetko jej pomáhalo preklenúť ťažké chvíle života. A keď sa dozvedela, že sestra Monika z prízemia sa usiluje o vybudovanie hospicu v Litoměřiciach a potrebuje na to peniaze, premýšľala, ako jej pomôcť. A vymyslela: poprosila svojho otca, aby sa obrátil na kompetentných ľudí, ktorí by dali dohromady zbierku originálnych grafických listov a speňažili ich v aukcii v prospech litoměřického hospicu. To sa jej skutočne podarilo, i keď Zita sa toho už nedožila.

Priznajme si, že **paliatívna (bolesť zmiernujúca) medicína je schopná riešiť problémy len určitej časti chorých ľudí. Nie je schopná riešiť problémy ľudí opustených.** Medzi nimi

nachádzame vysoké percento žiadateľov o eutanáziu v krajinách, kde ju zákon povoľuje. Pýtam sa, ako pomôcť takýmto ľuďom?

Raz som videla plagát, na ktorom bola stará vrásčavá usmievať sa stareňka a pod jej fotografiou slová *Láskou proti eutanázii*. V dnešnej dobe plnej prázdnych slov to môže znieť cudzo. A pritom je to tak pravdivé a prosté. Naozaj – keď sa na starého človeka nedoká-

že usmiať vlastné dieťa, prečo by sa naňho nemohol usmiať lekár? Ak ho nepohladia vlastné vnúčatá, prečo by ho nemohla pohladieť sestrička? Niekedy to môže byť časovo náročnejšie, ale niekedy ani nie. Stisk ruky, pevné objatie, pár úprimných slov. Ľudia, ktorí žiadajú eutanáziu, v skutočnosti častokrát volajú: všimnite si ma! Potrebujú byť pre niekoho dôležití. Viem, v zoznamoch výkonov kód pre takéto úkony nie je, ale ide o ľudský život.

Niekedy nie je problém v tom, že by pacientovi chýbala láska zo strany najbližších alebo pozornosť okolia. Naopak, je milovaný a má rád, ale nechce byť druhým na príťaž. Choroba a nesebestačnosť ho môžu zaskočiť natolko, že zareaguje neprimerane. Dá sa predpokladať, že aj v tejto skupine ľudí by sa našlo nemalo žiadateľov o eutanáziu. Nasledujúci príbeh – i keď nejde o eutanáziu – je ukázkou toho, ako možno pomôcť v takýchto prípadoch.

Nedávno sa na mobilný hospic v Litoměřiciach obrátili sestry z agentúry domácej starostlivosti. Prosili o pomoc pre pacientku s diagnózou pokročilého karcinómu, upútanú na lôžko. Tá prežila so svojou vzorne sa starajúcou rodinou v pokoji vlnajšie Vianoce. Na pre-

skončení neodchádzajú domov, ale zotrávajú na modlitbách alebo v čítaní žalmov. Kto chce, môže ostať i celú noc. Ranná bohoslužba sa začína veľmi skoro, ešte za tmy. Lebo ešte za tmy vzal Abrahám svojho syna Izáka podľa Božieho rozhodnutia, aby ho obetoval. Účasť na skorých ranných modlitbách tak symbolizuje ochotu, odovzdanosť, poslušnosť človeka voči Bohu.

Jom kipur bol jediným dňom v roku, kedy smel najvyšší kňaz vstúpiť do Svätyne svätých Jeruzalemského chrámu a slávnostne vysloviť Božie meno YHWH. Ľud, zhromaždený na nádvorí pred Chrámom, keď počul toto meno, ktoré za iných okolností nesmel byť vyslovené, padol na tvár a volal: „Naveky nech je pochválené meno tvojej slávnej vlády!“

V tento istý deň dostali apoštoli v Caesarei Filipovej od Ježiša otázku: „Za koho ma pokladáte?“ V tento deň teda odznelo Božie meno dvakrát – v Jeruzalemskom chráme z úst kňaza i v Caesarei Filipovej z úst Petra: „Ty si Kristus, Syn živého Boha“. Keď hľadáme na Petrovo vyznanie v tomto kontexte, nadobúda veľmi hlboký rozmer.

(zdroj: Simon Philip de Vries: Židovské obrady a symboly, Benedikt XVI.: Ježiš Nazaretský)

PO CESTÁCH NECESTÁCH

Bol som na služobnej ceste na juhu Slovenska. Pre návrat domov som si v navigácii navolil cestu najrýchlejšiu. Vedel som, že ma to povedie diaľnicou, ktorú nemám rád. Radšej by som prechádzal mestami, dedinkami, vnímal svet okolo seba, ľudí, rytmus ich života, prírodu. Ale bol som už tak unavený, že som chcel byť čo najskôr doma.

Preto ma prekvapilo, keď ma zrazu „hodilo“ na vedľajšiu cestu tretej triedy. Trochu som sa zľakol, kadiaľ ma to povedie. Isté úseky samá jama. S takou cestou som sa na Slovensku ešte nestretol. Názvy dediniek Trnavá hora, Hrabíky, Ihráč mi nehovorili vôbec nič. A zrazu vidím tabuľu Nevoľné. Potešil som sa. S manželkou sme už dlhšie plánovali navštíviť túto dedinku, kde je pochovaný otec biskup Baláž.

„Prosím vás, kde je tu cintorín?“ opýtal som sa jednej pani. „Jó, ten je až na druhom konci, tam vzadu...“ „Tak to sa zastavím niekedy inokedy,“ povedal som, lebo únava ma prenáhala stále viac. „Ale to máte len kúsok, keď ste autom...“ povzbudzovala ma. A tak som šiel. Aby som sa uistil, či idem správne, ešte som si to overil u jedného dedka. „A koho tam máte pochovaného?“ „Idem pozrieť hrob biskupa Baláža.“ „No pekne, len choďte, choďte!“

Biskupov hrob ma prekvapil svojou jednoduchosťou. Bol veľmi podobný vedľajšiemu, kde bol pochovaný farár z Nevoľného. Myslím, že to bol ten kňaz, o ktorom otec biskup s úctou hovorieval ako o farárovi z detstva, ktorý mu na ceste viery i na jeho ceste ku kňazstvu pomohol. Pomodlil som sa. Keď som odchádzal, starký, ktorý mi pred chvíľou ukazoval cestu, ma so širokým úsmevom zdravil ešte raz.

Cestou som rozmýšľal nad životom otca biskupa i nad jeho životným krédom „Pravda vás vyslobodí“. Dnešné putovanie po cestách necestách sa tiež vplietalo do mojich myšlienok o ňom. Uvedomil som si, ako máme radi široké, vychodené cesty. Istoty. Bojíme sa pravdy, lebo by to mohlo znamenať, že by sme sa našich istôt museli vzdať. A z bezpečia známych ciest by sme museli zísť možno kamsi do neznáma. Taká však cesta pravdy je. Hrboľatá, kľukatá, samá jama, nebezpečná. A predsa to je cesta, ktorou Boh chce, aby sme kráčali.

Zastavenie v Nevoľnom mi pomohlo načerpať silu pre ďalšie dni.

Rebeka vidiac, že celá vec je od Boha, jednoducho hovorí: „Pôjdem“ (24,58) a prijíma od svojich najbližších požehnanie plné dôvery v splnenie Božích prísľubení: „sestra naša, staň sa tisícimi desaťtisícov...“ (24,60)

Rebeka teda odišla za svojim budúcim manželom Izákom. Keď sa stretli, Izák sa práve vracal od studne. Prítomnosť studne je tu opäť veľavravnou. Písmo hovorí, že Izák sa práve, keď sa zvečerievalo, **vyšiel poprechádzať na pole a uzrel prichádzať ľavy.** (24,63) Slovo poprechádzať možno preložiť aj ako rozjímať. Izák je v Písme vykreslený ako modlitebník. Židovskí rabíni ho považujú za protagonistu populudňajších modlitieb, rovnako ako Abraháma za priekopníka modlitby rannej, keďže k nemu Boh hovorieval nad ránom a patriarchu Jakuba za priekopníka modlitby večernej, keďže k nemu Boh prehováral v noci.

Izák voviedol Rebeku do stanu svojej matky Sáry. Vzal si Rebeku a stala sa mu ženou. A Izák dostal útechu za svoju matku Sáru. (24,67) Slová v pôvodnom texte sú zoradené tak, že z nich vyplýva, akoby si Izák najprv Rebeku vzal a až potom si ju zamiloval. Origenes prirovnáva tento vzťah ku vzťahu človeka s Božím Slovom. Najskôr ho treba vziať do rúk a až potom si ho možno zamilovať.

(zdroj: Komentár k Starému Zákonu: Genezis, Jozef Ondrej Markuš, Biblické ženy Starej a Novej Zmluvy)

ŽIDOVSKÉ OBRADY, SYMBOLY A SVIATKY - JOM KIPUR

Jom kipur (Deň zmierenia) je veľkým a významným dňom židovského roku. Je venovaný vnútornému zastaveniu, spočínaniu v Bohu, rozjímaniu. Je dňom, kedy by si každý Žid mal osobitným spôsobom uvedomiť a priznať vlastnú hriešnosť. To znamená vziať Božiu mieru a pýtať sa sám seba, nakoľko je Boh s mojím konaním v živote spokojný. A prosiť o odpustenie, lebo Boh je nielen Sudca, ale i Otec.

Jom kipur je zároveň dňom veľkého pôstu. Platí úplná zdržanlivosť od jedla a pitia, ktorá trvá viac ako 24 hodín, zákaz dôkladného umývania tela – povolené je len umývanie pre zachovanie základných požiadaviek rituálnej čistoty. V tento deň Židia nepoužívajú kozmetické prípravky a nenosia bežnú, rozumej koženú obuv – na ulicu vychádzajú len tak napríklad v papučiach, nemajú pohlavný styk – vzdávajú sa všetkého, čo je pre nich znamením istého komfortu a potešenia. Tí, ktorí sa snažia prežiť Deň zmierenia v opravdivom spojení s Bohom, tvrdia, že cítia len malý hlad či smäd. A dodávajú: „Čo je to oproti Mojžišovi, ktorý vydržal štyridsať dní a nocí v rozhovore s Bohom bez toho, že by jedol a pil?“

V ten deň je synagóga celá v bielom. Aj *chazan* – kantor má na sebe prostý biely *kitl*, odev, ktorý mu raz bude oblečený ako pohrebné rúcho. Podobne sú oblečení aj niektorí ďalší muži v synagóge. Nad všetkými sa vznáša posvätné memento: „Pamätaj, že si prach a na prach sa obrátiš...“ Ako už bolo nedávno uvedené, kázeň v synagóge je záležitosťou skôr ojedinelou a jej prikladaná malá dôležitosť. Jom kipur je však výnimkou a kázeň všetci očakávajú.

Večerná bohoslužba v synagóge je v ten deň veľmi dlhá. Napriek tomu mnohí po jej

kvapenie všetkých sa po Vianociach dvakrát pokúsila o samovraždu. Zjedla všetky svoje „našetrované“ tablety. Sestry z agentúry sa obávali ďalších pokusov, preto ponúkli pacientke pomoc psychológa i duchovného. Pani odmietla. Nakoniec pristúpila na kompromis. Bola ochotná sa porozprávať, ale jedine s niekým cudzím, s odborníkom odinakadiaľ. A tak som sa za ňou vydala na cestu.

Vedela som, že nemá zmysel pripravovať si vopred nejaké „múdre reči“, pretože každý človek je jedinečný, jedinečná je aj každá situácia a jedinečné sú aj možné riešenia. Najdôležitejšie je maximálne vžiť sa do kože toho, kto sa mi zveruje a s dôverou sa spoľahnúť, že ma napadne v pravú chvíľu pravé slovo.

Keď som prišla, dcéra odišla z izby do kuchyne, aby sme ostali samé. Stolička vedľa postele bola nízka alebo lôžko bolo vyššie – už presne neviem. V každom prípade to bola výhoda, pretože som to nebola ja, kto sa zhora pozeral na chorú pani, ale zhora nadol sa ona pozerala na mňa. O samovražde nepadlo jediné slovo. Pani mi rozprávala o svojej rodine, o svojich deťoch, o tom, čo ju najviac trápi. Jedna dcéra mala pred sebou skvelú kariéru v zahraničnej firme, ale rozhodla sa na čas prerušiť prácu a ošetrovať chorú matku. A práve s týmto sa maminka nedokázala zmieriť. Začala som nahlas uvažovať: ak je firma slušná, tak ocení, že vaša dcéra si dokáže určiť priority a pre ne i niečo obetovať. A ak firma slušná nie je, tak dcéra nemá čo stratiť. Pani bola potešená, že uvažujem podobne ako jej dcéra a potvrdila, že zahraničná firma naozaj dcérinu situáciu chápe a na mladú perspektívnu silu, do ktorej už niečo investovala, si rada počká.

Niečo málo sa teda vysvetlilo, ale jasne som cítila, že stále chodíme okolo horúcej kaše. Táto racionálne uvažujúca žena potrebovala objaviť vo svojej zdanlivo nezmyselnej situácii nejaký zmysel. Mne neostávalo iné ako jej načúvať. Stále rozprávala hlavne o rodine. Do detí investovala všetko, vždy žila pre ne. A zrazu im kazí život. Chvíľu sme spolu mlčali. Potom som opäť začala nahlas uvažovať, pričom som starostlivo sledovala jej reakcie. Ocenila som, ako deti vychovala a uistila som ju o tom, že určite nebude odchádzať s prázdnyimi rukami. To predsa nie je málo. Nie každému sa to podarí. V jej tvári sa mihol slabý úsmev, spokojnosť. Jej dovtedajší život bol teda naplnený, mal zmysel.

Avšak k čomu je dobré teraz toto všetko? Zmlkla. Ticho trvalo už niekoľko minút, a ja som pochopila, že som na rade. Povedala som jej o tom, že ja som bezdetná, ale vidím u brata i všade navôkol, že rodičia sa snažia pre svoje deti robiť to najlepšie. Odstraňujú im prekážky z cesty a keby mohli, dýchali by za ne. Pani ožila a súhlasne začala pokyvkávať hlavou. Presne tak to robila v živote aj ona. Dopriala som jej chvíľu času, aby to v spomienkach prežila znovu, aby sa tým potešila. Potrebovala to. Potom som pokračovala. No áno, ale čo môže z takýchto detí vyrásť? V najlepšom prípade priemer. Ale keď prežijú niečo takéto, ako teraz prežívajú jej deti – a ak to zvládnu – iba vtedy môžu vyzrieť v osobnosti. Nemajú to ľahké – ale ak sú múdre – môže im to dať veľmi veľa. A pripojila som pár príkladov zo života, kedy podobné utrpenie sformovalo mladého nezrelého človeka v obdivuhodnú osobnosť.

Napätie z tváre onej pani sa vytratilo. Zavolala do kuchyne na dcéru: „Pod sem, my sme si už všetko povedali!“ Aj v ďalších dňoch sme boli spolu v kontakte – predovšetkým prostredníctvom SMS. Vytukať do mobilu krátku správu, popriať pekný deň – to prakticky nič nestojí. Ale pre pacienta v takejto situácii to môže znamenať veľa. Bola som v kontakte aj s dcérou chorej pani a aj s ošetrovatelkami, ktoré hlásili výrazné zlepšenie psychického stavu pacientky.

Rodina bola skvelá. Chcela počuť, čo má robiť. Ako maminke pomôcť. Syn, ktorý mal už dlhšiu dobu známosť, oznámil, že sa žení. Pre chorú to bol svetlý bod na obzore, silný

impulz k radosti a dôvod žiť. Predsa mu to nepokazí. Žiadne ďalšie samovražedné tendencie sa už u nej neobjavili. Naopak. Od pani som dostala správu: „Mala som cievne komplikácie, ale lekári na Homolke to zvládli, nebezpečenstvo nehrozí!“

Nebezpečenstvo nehrozí! Musela som sa usmievať, keď som si uvedomila, že tieto slová písal nedávny samovrah. Tesne pred Veľkou nocou sa pani so mnou podelila o radosť, že sa jej podarilo po nemocničnej chodbe s pomocou sestry prejsť pätnásť krokov. Nečakane tým prekvapila aj rodinu a krátko na to pokojne a bez bolesti umrela.

Pani mala šťastie, že nežila v Holandsku. Tam by samovraždu páchať nemusela. Tam by stačilo podať si žiadosť o eutanáziu. Nepochybne by jej ju schválili.

Vo mne rezonuje otázka: **Kedy je možné tvrdiť, že rozhodnutie žiadateľa o eutanáziu je nezvratné?**

(zdroj: Marie Svatošová, Eutanazie?)

Eutanázia nie je – ako to tvrdia humanisti – pokrokom, vymoženosťou. Je usmrtením ľudskej bytosti.

Tí, ktorí sa ju snažia uzákoníť, hrajú na ľudské city poukazujúc na srdcer-
vúce krajné prípady. Z nich vychádzajú a žiadajú všeobecné dovolenie usmrtiť člo-
veka. Začne sa to teda krajným prípadom, ale potom dôjde ku kĺzaniu sa po šikmej
ploche, keď sa zákonom dovoľí to, čo normálny človek považuje za vraždu.

Taký je príklad Holandska, ktoré v roku 1993 povolilo eutanáziu vo vymedze-
ných terminálnych prípadoch. O dva roky neskôr sudcovia začali uplatňovať toto po-
volenie aj u nie terminálnych pacientov, ale u takých, ktorí boli iba v neukojiteľnom
psychologickom nepokoji a tiež u osôb neschopných vlastného súhlasu, ako napr.
u novonarodených detí s poškodením.

Dnes sa niektorí starí Holanďania sťahujú do Nemecka zo strachu pred vraj
„milosrdnou smrťou“. Začalo sa to súcitom, a sme stále viac bez citu!

kardinál Jozef Tomko

SEN Z DETSTVA

Keď som bola dieťaťom, snívala som o tom, ako budem pomáhať ľuďom, a oni mi budú potom za to ďakovať. To najhlavnejšie v tom sne teda nebola ani tak tá pomoc ako tá vyjadrená vďačnosť.

Dnes mám naozaj povolanie, v ktorom pomáham ľuďom. A mnohí prichádzajú a ďa-
kujú. Ale už nemám toľko radosti z prejavenej vďaky, lebo za mnohými vyslovenými slovami
vďaky sa skrýva opäť nová prosba. Alebo niektorí iba žiadajú.

Sen z môjho detstva sa naplnil. Pomáham druhým. Také krásne to však nie je, ako
som si vysnívala. Často bývam unavená i znechutená. Stále však snívam ten istý detský sen.
Teraz však prosím Boha, aby mi dal v každom človeku, ktorému pomáham, vidieť Krista.

Lenka

NAD KNIHOU GENEZIS

HLADANIE NEVESTY PRE IZÁKA (Gn 24, 1-67)

Abrahám povedal svojmu sluhovi: „Zaprisahám ťa pred Pánom, Bohom nebies a Bohom zeme, že nevezmeš pre môjho syna ženu z kanaánskych dcér, uprostred ktorých bývam, ale že pôjdeš do mojej krajiny a k môjmu príbuzenstvu a odtiaľ vezmeš ženu pre môjho syna Izáka.“ (27,3-4) Hoci to Biblia výslovne neuvádza, predpokladáme, že sluhom, ktorý bol poverený úlohou nájsť Izákovi nevestu, bol najvernejší Abrahámov sluha Eliezer.

V manželstvách patriarchov bol záujem vždy uzatvárať manželstvá medzi pokrvnými príbuznými. Patriarchovia nechceli, aby sa manželstvá miešali s domorodými kmeňmi. Istého času všetko miešané u Židov sa pokladalo za nečisté. (i my vieme, aké problémy často prežívajú manželia, ak sú každý z partnerov iného vierovyznania).

V starovekom semitskom svete si vždy domov privádzali nevesty synovia, nikdy nie opačne.

Keď Eliezer došiel do krajiny, odkiaľ jeho pán Abrahám pochádzal, zastavil sa pri studni, kde stretol Rebeku. (Je zaujímavé, že v dejinách spásy sa mnohé veľké veci udiali práve pri studni.) Stalo sa to takto: sluha pri studni stretol dievča, ktoré poprosil: „**Daj mi, prosím, odpiť trochu vody zo svojho džbána.**“

Rebeka s Abrahámovým sluhom Eliezerom pri studni

Ona povedala: „**Napi sa, môj pane...**“ **Rýchlo zložila džbán na svoje rameno a dávala mu piť, až kým si neuhasil smäd. A povedala: „Aj pre tvoje ťavy načerpám vody...“** (24, 17-19)

Rebeka urobila viac ako sa od nej žiada. Eliezer si prosí trochu vody, ona mu hovorí, nech sa napije, koľko sa mu žiada. A ponúkla, že aj ťavy napojí. Je pracovitá a práce sa nebojí.

Meno Rebeka má svoj pôvod v slovu trpezlivosť. Origenes hovorí: „Ona trpezlivo prichádzala k studni každý deň a načierala vodu. Rebeka predstavuje symbol duše, ktorá sa spája s Kristom. Dáva napiť, a dostáva neporovnateľne viac. Aj nás Boh pozýva trpezlivo prichádzať k studni, k vodám Svätého Ducha, načierať z nej a prinášať domov plný džbán.“

Celým textom sa tiahnu čisté a úprimné modlitby Eliezera, ktorý dôveruje, že Boh mu pomôže splniť Abrahámovu vyznanie. Rovnako Rebekini príbuzní sú vykreslení ako jednoduchí ľudia čistej viery: „**keď od Pána pochádza táto vec, ako by sme jej mohli prekážať?**“ (24,50)